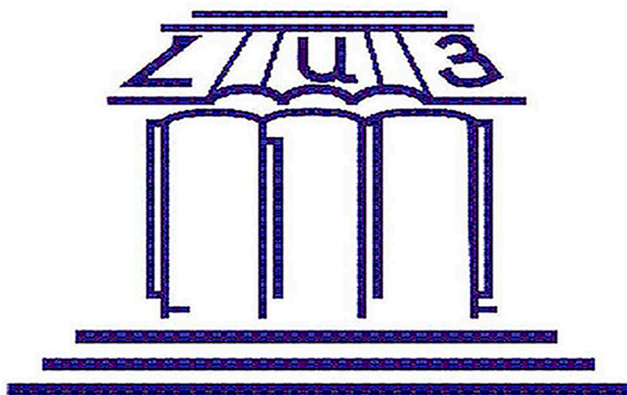

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Պոլեմարներ, բոլոր յեղերներէ միացե՛ք!

01 MAR 2007

5 FEB 2007

Գ Ի Բ Բ N 1

Հ. Ս. Խ. Հ.

ՍԱՅՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔ)

Հ. Ս. Խ. Հ. Սահմանադրությունն նոր բնագրի
փոփոխությունների ու լրացումների մասին
ՀՈԴՎԱԾ Լ. ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հ. Ս. Խ. Հ. ԱՐԴԵՐԵՑՈՒԹՅՈՒՆ ԺԱՂԱՎՐԵԿԱՆ ԿՈՄՍՈՒՐԵՑՔ

Յ Ե Բ Ե Վ Ա Ն

1926 թ.

342

2-25

342
2-25

մր.

0.5 FEB 2007

Պաշտօններ, բոլոր յեղիքների միացե՛ք!

Գ Ի Բ Բ № 1

Հ. Ս. Խ. Հ.

ՍԱՅՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔ)

Հ. Ս. Խ. Հ. Սահմանադրությունն նոր բնագրի
փոփոխությունների ու լրացումների մասին
ՀՈԴՎԱԾ Լ. ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆԻ

210
25-5

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հ. Ս. Խ. Հ. ԱՐԴԱՐԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՂԱՎՐԴԵԿՆ ԿՈՄԻՏԵՐԵՍԻ

Յ Ե Ե Գ Կ Ե

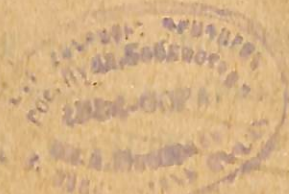
1 9 2 6 թ.

ՀԱՄԱՀԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԻ ՓԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի Խորհրդային I համագումարը 1922 թ. փետրվարի 2-ին ընդունում և հաստատում է Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության Սահմանադրությունը (Հիմնական Որենքը), վերով ձևակերպվում է Հոկտեմբերյան և Նոյեմբերյան հեղափոխությունների հիմնական ըսկզբունքները և Հայաստանի Խորհրդային Իշխանության կենտրոնական մարմինների կառուցվածքը: Փետրվարի 2-ի Սահմանադրությունն արագացվում է մեր պետականության առաջին շրջանը:

Նույն 1922 թվականում Խորհրդային Հանրապետություններում առաջ և զարիս այդ հանրապետությունների դաշնակցության գաղափարն իրենց քաղաքական և տնտեսական շահերի տեսակետից:

Այդ գաղափարն իրագործվում է և իրական ձևակերպումն և ստանում համապատասխան պայմանագրերով Անդրկովկասյան Հանրապետությունների վերաբերյալ՝ 1922 թ. գեկտեմ. 13-ին, Անդրկովկասյան Խորհուրդների I համագումարում, իսկ բոլոր Խորհրդային Հանրապետությունների վերաբերյալ 1922 թ. դեկտեմբերի 30-ին, Միության Խորհուրդների 1-ին համագումարում, վորոնց հիման վրա ստեղծվում են Անդրկովկասյան Ֆեդերատիվ Հանրապետությունը և Խորհրդային Հանրապետությունների Միությունն իրենց սահմանադրություններով (ընդունված են՝ Անդրկովկասյան Հանրապետության Սահմանադրությունը 1923 թ. 16-ին հունվարի, Խորհրդ-

1032
44

Հայպոլիգրաֆի Առաջին Տպարան

Գրառնակվար № 92գ. պատվեր № 1695. տիրաժ 3000

եային Միութեան Սահմանադրութիւնը 1923 թ. 6-ին հուլիսի)։

Նոր պետական միավորները կազմակերպւում են այն հիմնական սկզբունքով, վոր խորհրդային ազգային հանրապետութիւնները հատուկ պայմանագրերով միանում և կազմում են նոր պետական միավորներ, վերջիններիս հանձնարարելով իրենց գերիշխանութեան մի վորոշ մասը, այն չափով, վոր չափով այդ անհրաժեշտ և ապահովելու խորհրդային հանրապետութիւնների ինքնապաշտպանութիւնն ընդգեմ համաշխարհային հակահեղափոխութեան և կազմակերպելու իրենց տնտեսութիւնը նոր հիմունքներով։

Խորհրդային Հանրապետութիւնների Միութիւնների առաջ գալը բնականաբար անհրաժեշտութիւն էր առաջ բերում ազգային հանրապետութիւնների Սահմանադրութիւնները համաձայնեցնելու այդ Միութիւնների Սահմանադրութեանը։ Այդ հիման վրա Հայաստանի Խորհուրդների IV համագումարը 1925 թ. մարտ ամսին ընդունում և հաստատում է մեր Սահմանադրութեան մի շարք փոփոխութիւնները, վոր հետևյալներն են.

Գլուխ 2 (հոդ. 14) ածբողջովին նոր է. Այս գլխում ձևակերպւած են Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդային Հանրապետութիւնների Միութիւնների կազմի մեջ մտնելու նպատակները, այն է՝ «կապիտալիստական ողակի հանդեպ մի ճակատ ստեղծելը և խորհրդային հանրապետութիւնների հետ սերտ սշխատակցութեան հիման վրա առցիայիստական շինարարութիւնը և ազգային դարգացման ազատութիւնն ապահովելը»։

Անդրկովկասի յերեք հանրապետութիւնները (Ադրբեջան, Վրաստան և Հայաստան), իբրև իրավահավասար մասեր. կազմում են Անդրկովկասյան Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետու-

թիւն, իսկ վերջինս միջոցով այդ հանրապետութիւնները միանում են Ռուսաստանի, Ուկրաինայի Բելոռուսիայի (իսկ հետագայում Թուրքմենստանի և Ուզբեկստանի) Խորհրդային Հանրապետութիւնների հետ և կազմում են մի պետութիւն—Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւն։

Գլուխ 3 (հոդ. հոդ. 15—20) բոլորովին նոր է. Այստեղ ամփոփւած են Խորհրդային Հանրապետութիւնների միացման հիմնական սկզբունքները, վորոնք միաժամանակ լիովին մանում են Անդրկովկասյան Հանրապետութեան և Միութեան Սահմանադրութիւնների մեջ.

1) Վորոշվում է ԽՍՀ Միութեան, ԱՍՖՍՀ Հանրապետութեան գերիշխանական իրավունքների սահմանները.

2) Անդրկովկասյան Հանրապետութիւնը և ԽՍՀ Միութիւնը պարտավորվում են պահպանելու Հայաստանի Հանրապետութեան գերիշխանական իրավունքը.

3) Հայաստանի Հանրապետութիւնը իրավունք ունի, ըստ իր ցանկութեան, ամեն ժամանակ դուրս գալու Խորհրդային Հանրապետութեան բոլոր Միութիւններից.

4) Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացին ինքնըստինքյան բոլոր Խորհրդային Հանրապետութիւնների և նրանց Միութիւնների քաղաքացի է հաշվում.

5) Ընդունելով, վոր Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերեն է, միաժամանակ ընդգծվում է, վոր ազգային փոքրամասնութիւններն ազգային կուլուրայի ազատ դարգացման և իրենց մայրենի լեզվի գործածութեան լիակատար իրավունք են վայելում Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններում։

Այնուհետև գալիս են 4 (հին բնագրի 4 գլ.), 5 ու 6 (հին բնագ. 2 գլ.) և 7 գլ. (հին բն. 5 գլ.), վորոնք վերաբերում են Հանրապետության գերագույն մարմինների կառուցվածքին ու իրավասության:

Այս գլուխները համեմատաբար քիչ են փոփոխված, բացի 4-րդ գլխի 21 հոդվածից (հին բնագրի 37 հոդ.), ուր ամփոփված են խորհուրդների Հանրապետական համագումարի և կենտրոնական իրավասության վերաբերյալ խնդիրները: Այս հոդվածից դուրս են թողնված մի շարք հիմնական խնդիրներ (արտաքին քաղաքականության, քաղաքացիական, զինվորական գործերի վերաբերյալ և այլն), վորոնք վերապահված են խորհրդային Հանրապետությունների Միության գերագույն մարմինների իրավասությանը:

Կարևոր փոփոխության է յենթարկված նաև 5 գլխի 34-րդ հոդվածը (հին բնագրի գլ. 2, հոդ. 15), վորի համաձայն Հայաստանի խորհուրդների Համագումարի ներկայացուցչության նորման է խորհուրդներից՝ 600 ընտրողին մի պատգամավոր, զավառական համագումարներից՝ 3,000 բնակչին մի պատգամավոր, փոխանակ 5,000-ի՝ ըստ 12 հոդ. հին բնագրի:

Մեծ փոփոխությունների է յենթարկվել հին բնագրի յերրորդ գլուխը (Ժողովրդական կոմիտեների խորհուրդը): Այս գլուխը նոր բնագրում վեր է ածված յերկու գլխի՝ 8 (Ժողովրդական կոմիտեների խորհուրդ) և 9 գլուխների (ՀՍԽ Հանրապետության Ժողովրդական կոմիտեի անդամների մասին):

8-րդ գլխում ձևակերպված է Ժողովրդական կոմիտեների խորհրդի կազմը, վոր ըստ նոր բնագրի (հոդ. 53) բաղկացած է, բացի նախագահից և տեղակալներից, 12 անդամից՝ վճռողական ձայնով (Ժողովրդական կոմիտեներից և կենտրոնական հիմնարկությունների պետներից): Ըստ հին բնագրի (հոդ. 31) Ժողովրդական կոմիտեի անդամների թիվը, վորոնց

զեկավարները վճռողական ձայնով մտնում էին Ժողովրդական կոմիտեների խորհրդի մեջ, հասնում էր 16-ի: Ըստ նոր բնագրի այդ թվից 6 կոմիտեիատ դուրս են հանված մեկը (Պարենավորման Ժողովրդական) բոլորովին վերացված է, իսկ մյուսները (Արագործ-Ժողով, Արտառժողով, Ռադական, Փոստ-հեռագրական և Հաղորդակցության շահապարհների Ժողովականները) շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր համաձայն խորհրդային Հանրապետությունների Միության Մահառադության (հոդ. 11) այդ Ժողովատները ձուլվում են միութենական մասշտաբով, վերանում են Հանրապետական այդ անվան Ժողովատները՝ դաշնակից հանրապետություններում, ուր կարող են լինել միայն նրանց լիազորները: Միևնույն ժամանակ Ժողովխորհի կազմի մեջ մտնում են յերկու կենտրոնական հիմնարկությունների պետներ (Ներքին Առևտրի Հայաստանի լիազոր և Արտակարգ Հանձնա-Ժողովի նախագահը) Ժողովրդական կոմիտեների իբրավունքով ու լրիվ կազմ է ստացվում՝ նախագահ, յերկու տեղակալ և 12 անդամ (Ժողովրդական կոմիտեների):

Սույն գլխում մտցրած է նաև բոլորովին նոր հոդված՝ 59, այն մասին, վոր Ժողովխորհին առնթեր, իբրև նրա Հանձնաժողով, կազմվում է Տնտեսական խորհրդակցություն, վոր Հանրապետության տնտեսական քաղաքականության և տնտեսական որդանների ղեկավար մարմինն է:

9-րդ գլխում ձևակերպված են Ժողովրդական կոմիտեիատի կանոնադրության հիմնական սկզբունքները՝ կառուցվածքի և իրավասության վերաբերմամբ: Ըստ նյութային այս գլուխը հին բնագրի յերրորդ գլխի մի քանի հոդվածների դարգացումն է, բացի այդ գլխ. 61-րդ հոդվածից, վոր բոլորովին նոր է և համաձայն հՍՀ Միության և ԱՍԽ Հանրապետության Մահառա-

նադրություններին, Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովրդական կոմիտեները բաժանում է յերկու կատեգորիայի՝ միացյալ և վոչ միացյալ ժողովրդական կոմիտեներին: Առաջին կատեգորիային պատկանում են՝ ԲԳ Տեսչութիւն, Աշխօղկոմատ, Ֆինոգիկոմատ և ժողտնտիսորհ, վորոնք անմիջականորեն յետեւալ լինելով Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն մարմիններին՝ միևնույն ժամանակ իրենց գործունեութեան ընթացքում պետք է ղեկավարվեն Անդրկովկասյան Միութեան համամասն ժողկոմատներին ղերեկտիվներով: Յերկրորդ կատեգորիային պատկանում են՝ Ներգործօղկոմատ, Հողօղկոմատ, Լուսօղկոմատ, Արդօղկոմատ, Առօղկոմատ և Սոցապօղկոմատ, վորոնք անմիջականորեն, յետեւալ լինելով Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն մարմիններին և ղեկավարվում են նրանց ղերեկտիվներով: Այս գլխում ավելի ճշտված են ժողովրդական կոմիտեների և նրա առընթեր գործող կոլլեգիայի իրավասութեանը և փոխհարաբերութեանները:

Ահա սրանք են այն հիմնական փոփոխութեանները, վոր ընդունել և հաստատել է Հայաստանի Խորհուրդների IV համագումարը, հանձնարարելով միաժամանակ կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեին վերամշակել հին բնագրի վեցերորդ գլուխը (տեղական իշխանութեան մասին) այն ուղղութեամբ, վոր աշխատավոր մասսաների մասնակցութեանը խորհուրդների մարմիններում ընդլայնվի, վոր ավելի ևս ճշտվեն ու պարզվեն տեղական մարմինների իրավասութեան սահմանները և վոր հնարավոր լինի գաղափարական կենտրոններում Գաղխորհուրդներ ստեղծելու:

Կենտրոնական Նախագահութեանը, ղեկավարվելով IV համագումարի հիշյալ ղերեկտիվներով, վերամշակել է մեր Սահմանադրութեան մյուս գլուխներն ու մտքել կենտրոնական Վրդմն 3 վոլիտը

նախադրանք, վորը և ընդունել է այդ փոփոխութեանները:

Յեթե Խորհուրդների IV համագումարի մտացրած փոփոխութեանների գլխավոր նպատակն էր համաձայնեցնել մեր Սահմանադրութեանը Անդրկովկասյան Հանրապետութեան և Խորհրդ. Հանրապետութեանների Միութեան սահմանադրութեանը, ապա կենտրոնական Յ-րդ նախադրանքի ընդունած փոփոխութեանները հետեւյալնք են մեր տնտեսական և քաղաքական կյանքի զարգացման:

Հեղափոխական բրինականութեան տմրացման նշանաբանը իբրև հետեւյալնք այդ զարգացման խորհրդային իշխանութեան շինարարութեան վերջին շրջանի հիմնական խնդիրներից մեկն է դարձել: Այդ նշանաբանը պահանջում էր իշխանութեան մասսայականացումը և պետական ապարատի պարզեցումը:

Այդ սկզբունքներն առաջադրվում են վոչ միայն իբրև կոնկրետ անելիքներ, այլ և իբրև հիմնական սկզբունքներ, վորոնք անհրաժեշտորեն պետք է ձեւակերպվելին մեր Սահմանադրութեան մեջ:

Այդ և պատճառը, վոր Խորհուրդների IV համագումարը հանձնարարում է կենտրոնական առաջին հերթին վերամշակել մեր Սահմանադրութեան այն մասը, վոր վերաբերում է տեղական իշխանութեան ապարատի ստորին ըջիջներին:

Սակայն կենտրոնական Նախագահութեանը, հաշվի առնելով յերկրի տնտեսական և քաղաքական կյանքի զարգացումը, IV համագումարից ստացած հանձնարարութեան շրջանակը լայնացնում է իր նախաձեռնութեամբ, վերամշակելով նաև ընտրական և բյուրջի իրավունքը: Անշուշտ տեղական իշխանութեան մարմինների մասսայականացումը և պարզեցումը զրգար էր առանց ընտրական իրավունքի մեջ համա-

պատասխան փոխություններ մտցնելու, նստա-
վանդ, վոր այդ առթիվ արդեն որոշողական կար-
գով Միության գերագույն մարմինների կողմից ձե-
վակերպված են խորհրդային ընտրական իրավունքի
անհրաժեշտ փոփոխությունները մասսայականացման
տեսակետից:

Կենտգործկոմի նախագահությունը, ղեկավար-
վելով այդ սկզբունքներով, նախ ընդունում և հրա-
պարակում և 1925 թ. 27 հոկտեմբերին մեր ընտրա-
կան իրավունքի վերաբերյալ հրահանգը և միաժամու-
նակ նախագծում և այդ հրահանգի հիմնական սկզբ-
ունքները մտցնել մեր Սահմանադրության մեջ:
Այնուհետև գալիս և բյուզնետային իրավունքը, վորը
ձեվակերպված և հին բանգրում ընդհանուր գծերով,
վոչ այնքան պարզ և մանրամասն: Բացի զրանից
Խորհրդային Հանրապետությունների Միության ա-
ռաջ գալը անհրաժեշտորեն պահանջում էր համաձայ-
նեցնել մեր բյուզնետային իրավունքը այդ Միու-
թյունների բյուզնետային իրավունքներին այն հիման
վրա, վոր ստեղծվում և մի միութենական բյուզ-
նե, վորի մեջ մտնում են, իբրև նրա բաղկացուցիչ
մասեր, դաշնակից Հանրապետությունների բյուզնե-
ները:

Ահա այս յերեք հիմնական հարցերի շուրջն և
վոր Կենտգործկոմի նախագահությունը վերաձևակում
և մեր Սահմանադրության հին բնագիրը և իբրև նա-
խագծեր ներկայացնում Կենտգործկոմի III նստա-
շրջանին ի քննություն:

Այդ հարցերի հիմնական փոփոխությունները
հետևյալներն են.

I ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախկին 16 ըզ գլուխը (տեղական իշխանություն),
ըզվի մեջ ամփոփված էր վոչ սխառնատիկ կերպով

տեղական իշխանության ըզոր մարմինների (սկսած
գյուղխորհրդներից մինչև դավառային համագումար-
ները) կազմը, իրավասությունը և անկիքները, փո-
խարինվում և նոր բնագրի 10-րդ գլխով:

Այս գլխում արդեն յուրաքանչյուր տեղական մարմնի
վերաբերյալ նորմաներն առանձնացրած են և դրա
շնորհիվ պարզ և վորոշակի յին դառնում տեղական
մարմինների կազմը, իրավասությունն և իրար հետ
ունեցած փոխհարաբերությունները: Այսպիս 10-րդ
գլուխը բաղկացած և հետեյալ մասերից՝

ա. Խորհուրդների համագումարների մասին,

բ. Գործադիր կոմիտեյի մասին,

գ. Պատգամավորների խորհուրդների մասին,

դ. Իշխանության տեղական մարմինների տեսչու-
թյան վերաբերյալ խնդիրների մասին.

Առաջին մասի (համագումարների) վերաբերյալ
մտցրած և յերկու հիմնական փոփոխություն. 1)
Դավառային համագումարների ներկայացուցչության
նորման իջեցրած և. մեկ պատգամավոր տալիս են
բնակչության 300 հոգին, փոխանակ 500-ի. 2) Կենտ-
գործկոմին վերապահվում և իրավունք բացառիկ դեպ-
քերում փոփոխելու դավառային և դավառակային
համագումարների ներկայացուցչության նորմաները:

Յերրորդ մասի վերաբերյալ (գործադիր կոմի-
տեների (մասին) կարեվոր փոփոխությունն այն և,
վոր ավելի վորոշակի յին ձեվակերպված այդ մարմին-
ների իրավասությունը և փոխհարաբերությունները
վերագրում մարմինների հետ:

Յերրորդ մասի (պատգամավորների խորհուրդ-
ների) վերաբերյալ կառույր փոփոխությունն այն և,
վոր ներկայացուցչության նորմաները իջեցրած են՝
1) 1000 հոգի բնակչություն ունեցող քաղաքներում և
քաղաքատիպ վայրերում 15 ընտրողին մեկ պատգա-
մավոր. սակայն այդ նորման բարձրանում և բաղմա-

մարդ բնակչութիւնն ունեցող վայրերում, որին ահ 50,000 բնակչութիւնն ունեցող վայրում միայն 100 ընտրողին և գալիս մեկ պատգամավոր: Հին բնագրով բոլոր քաղաքներում բնակչութեան 500 հոգին տալիս եր մեկ պատգամավոր: Գյուղերի վերաբերյալ նախկին նորման՝ 100 հոգուն մի պատգամավոր, իջեցրած և կիսով չափ, այսինքն 50 հոգին տալիս և մեկ պատգամավոր (հոդ. 77):

2. Թե քաղխորհուրդները և թե գյուղխորհուրդները կենտգործկոմի վորոշած հիմունքներով կարող են ունենալ իրենց գործադիր մարմինները: Հին բնագրով քաղխորհուրդները գործադիր մարմիններ չունեին և այդպիսին հանդիսանում էին գավգործկոմները: Ներկայումս քաղխորհուրդի նախագահութիւնը նրա գործադիր մարմինն է, վորն իր աշխատանքները կատարում են միայն գավգործկոմի տեխնիքական ապարատի միջոցով: Գյուղխորհուրդների վերաբերյալ մնացըրած և այն փոփոխութիւնը, վոր նրանք կարող են ունենալ, կենտգործկոմի վորոշմամբ, փոխանակ մեկ նախագահի, նախագահութիւն՝ գործադիր կոմիտեի ֆունկցիաներով, յետե այդ պահանջվում և գյուղի աշխատանքները հաջող կատարելու տեսակետից:

Չորրորդ մասը կարևոր և այն տեսակետից, վոր կոնկրետ և պարզ կերպով վորոշում և տեղական իշխանութեան մարմինների յուրաքանչյուրի անելիքները և իրավասութիւնը:

Ամփոփելով 10-րդ գլուխը, պետք և շեշտել, վոր այստեղ ձեւակերպված են միայն այն հիմնական ընկերդունքները, վոր վերաբերում են տեղական մարմիններին, իսկ մանրամասն ձեւակերպումը նրանց անելիքների և իրավասութեան՝ զետեղված են այդ մարմինների հատուկ կանոնադրութիւնների մեջ, վորոնք ընդունված և հաստատված են Հանրապետութեան որինսդիր մարմինների կողմից (գյուղխորհուրդ-

ների կանոնադրութիւնը 1925 թ. 16 փետրվարի, գավառակային համագումարի և գործկոմի կանոնադրութիւնը՝ 1925 թ. 16 մարտի, գավառային համագումարի և գործկոմի կանոնադրութիւնը 1925 թ. 16 ապրիլի և քաղխորհուրդների կանոնադրութիւնը 1925 թ. 22 դեկտեմբրի): Շնորհիվ սահմանադրութեան այս փոփոխութիւնների և հաստատված կանոնադրութիւնների, տեղական մարմիններն ստացել են իրենց լրիվ իրավական դեմքը, վոր կանոնավորել և հեշտացրել և թե նրանց գործունեյութիւնը և թե նրանց ղեկավարութիւնը վերագաս մարմինների կողմից: Հին բնագրի 7-րդ գլուխը՝ խորհուրդների, համագումարների և գործադիր կոմիտեների անդամների պարտականութիւնների մասին, ամբողջովին դուրս և գցված, վորովհետե այդ մասին մանրամասն ասված և համապատասխան կանոնադրութիւններում:

II. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԳԼՈՒԽ II

Այս գլխում ձեւակերպված են խորհրդային ընտրական իրավունքի հիմնական սկզբունքները, վոր բոլորովին զերծ լինելով մանր-բուրժուական դեմոկրատիզմից, պետական կառավարութեան մեջ մասնակցութիւն ունենալու իրավունքը վերապահում և միայն հանրագումար աշխատանքով ապրուստի միջոցներ ձեռք բերողներին:

Հին բնագրի հետ համեմատած, նոր բնագրի մեջ մտցրած են համարյա թե բոլոր հոդվածները վերաբերյալ գլխավորապես խմբագրական փոփոխութիւններ, վորոնք զգալի չափով պարզեցնում են այդ հոդվածները՝ խմաստի և իրավական ձեւակերպման տեսակետից:

Հիմնական փոփոխութիւն կազմում և 85 հոդ, չորրորդ ծանոթութիւնը, վորով ընտրական իրա-

վունք և վերապահվում Հայաստանում Խորհրդային Միության բոլոր քաղաքացիներին և ուսար, վոչ խորհրդային յերկրներից Հայաստանում գտնվող աշխատավորներին:

Ամենահիմնական փոփոխութիւնը կաղմում և ընտրական նորմաների իջեցումը, վորը հնարավորութիւն և տալիս աշխատավորութիւն լայն մասնակցութիւն մասնակցութիւն ունենալու պետական կառավարչութիւն մեջ, վորոնց մասին մենք հիշատակեցինք Կենտրոնական և տեղական մարմինների կառուցվածքի մասին խոսելիս:

III. ԲՅՈՒԴՁԵՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

Բյուզջեն պետութիւն յեւ և մուտքի նախահաշիվն և, վորը արտահայտելով յերկրի տնտեսական դրութիւնը, միաժամանակ հիմք և ծառայում նրա ապագա տնտեսական և կուլտուրական զարգացման: Բյուզջեյի միջոցով և, վոր պետական իշխանութիւնն իրագործում և իր նպատակները ներքին և արտաքին քաղաքականութիւն ասպարիզում: Խորհրդային բյուզջեն կաղմելու և գործադրելու հիմնական սկզբունքները ձեւակերպված են բյուզջեյի իրավունքի մեջ:

Մեր սահմանադրութիւն հին բնագրում ալ մասին կար 3 հոդված, վորոնք ավելի շուտ վերաբերում են բյուզջեյի տեխնիքական հարցերին: Միայն նոր բնագիրն և, վոր տալիս և մեր բյուզջեյի լրիվ և վորոշակի կերպով ձեւակերպված սկզբունքները, վորոնք են.

1. Հայաստանի Հանրապետութիւն բյուզջեն բաժանվում և հանրապետական և տեղական բյուզջեններ:

2. Հանրապետական բյուզջեն, վոր միացնում և պետական տնտես յեւ և մուտքը, նախ քննութիւն և աւելում Ժողկոմխորհի կողմից և ապա հաստատվում և Կենտգործկոմի կողմից, վորից հետո նա իբրև քաղկացուցիչ մաս մտնում և Անդրկովկասյան Հան-

րապետութիւն բյուզջեյի մեջ, իսկ վերջինս միջոցով Խորհրդային Հանրապետութիւնների Միութիւն միասնական բյուզջեյի վերաբերյալ հարցերը կարգավորվում են Միութենական և Հանրապետական որենսդրութիւնով:

3. Առանց բյուզջեյի մեջ համապատասխան վարկ սահմանելու կամ առանց համապատասխան որենսդիր մարմինների վորոշման չի կարելի կատարել և վոչ մի ծախս պետական դանձարանից: Միևնույն ժամանակ բյուզջեյում նշանակված ծախքերը պետք և կատարվեն իրենց անմիջական նպատակի համար և նախահաշվով վորոշված սահմաններում:

4. Տեղական բյուզջեն, վոր միացնում և իր մեջ տեղական յեւ և մուտքը, քննվում և հաստատվում և տեղական համագումարների կամ Գործադիր կոմիտեների կողմից, հանրապետութիւն կենտրոնական մարմինների հսկողութիւն տակ:

5. Տեղական մարմիններին իրավունք և վերապահված մուտք ունենալ տեղական հարկային և վոչ հարկային աղբյուրներից:

Տեղական բյուզջեյի ստեղծվելը հիմք և ծառայում իշխանութիւն տեղական մարմինների առաջնացման և ամրացման:

Կենտգործկոմի I-րդ նստաշրջանը, ս. թ. մայիս տմսին ընդունելով վերևում հիշատակված հիմնական փոփոխութիւնները և լրացումները, վորոշում և հրատարակել Ս. Խ. Հանրապետութիւն Սահմանադրութիւնը նոր փոփոխութիւններով և լրացումներով և միևնույն ժամանակ հանձնարարում և Կենտգործկոմի նախագահութիւն, վերամշակել Սահմանադրութիւն առաջին գլուխը՝ «Շահագործվող և աշխատավոր ժողովրդի իշխանութիւն հիմնական սկզբունքները» և զրա հետ միասին սույն նստաշրջանում ընդունված փոփոխութիւնները և լրացումները ներկայացնել խորհուրդների V համագումարին ի հաստատութիւն:

Լ. ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆ

Վ Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ

Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի 4 գումարման 3-րդ նշառը ընդունելով ՀՍԽՀ Խորհրդների 4-րդ համագումարի վերջին հիման վրա ՎՈՐՈՇՈՒՄ Ե.

1. Ընդունել ՀՍԽՀ Խորհրդների 1-ին համագումարի 1922 թ. փետրվարի 2-ին ընդունած Սահմանադրության փոփոխությունների և լրացումների նախագիծը, վոր ներկայացրել և ՀՍԽՀ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Նախագահությունը և վոր վերաբերում է Սահմանադրության հետևյալ գլուխներին. 10-րդ՝ Տեղական իշխանության մասին, 11-րդ՝ Խորհուրդների ընտրության մասին և 12-րդ՝ Բուրժուա իրավունքի մասին:

2. Հանձնարարել Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Նախագահությանը վերաձևել Սահմանադրության 1-ին գլուխը՝ «Շահագործվող աշխատավոր փողովորդի իշխանության հիմնական սկզբունքներ» և ներկայացնել այն, ինչպես նաև սույն նշառը ընդունած բոլոր փոփոխություններն ու լրացումները ՀՍԽՀ Խորհուրդների առաջիկա 5-րդ համագումարին՝ ի հաստատություն:

Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Նախագահ՝

Ա. ԿԱՐԻՆՅԱՆ

Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Գարուդար՝

Հ. ՏԱՏՅԱՆ

1926 թ. հունիսի 22.

Ցերան.

ՀԱՅՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔ)

ՀԱՏՎԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԼՈՒԽ 1

ՇԱՀԱԳՈՐԾՎՈՂ ՅԵՎ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԺՈՂՈՎՐԴԻ
ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆԷ-
ՆԵՐԸ

1. Հայաստանի ապստամբ բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների կամքով Հայաստանը 1920 թ. նոյեմբերի 29-ին հայտարարված է Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետություն:

Ամբողջ իշխանությունը կենտրոնում և տեղերում պատկանում է բանվորների, գյուղացիների և կարմիր զինվորների պատգամավորական խորհուրդներին:

2. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ՀՍԽՀ սահմաններում բոլոր աշխատավորներն պաշտոնապես ազատվում են հավասար իրավունքների:

3. Սոցիալական կյանքի միակ հիմք ընդունելով աշխատանքը և բոլոր արժեքների ստեղծագործող նրկատելով աշխատավորին, աշխատանքը պարտադիր և հայտարարվում Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության քաղաքացիների համար, նշանաբան ունենալով՝ «Ով չի աշխատի՝ նա չի ուտի»:

4. Հանդիսանալով միջազգային սոցիալիստական հեղափոխության մի հատվածը և կոչում ունենալով

վերջ տալ կապիտալիստական կարգերին ու վերացնել մարդկային աշխատանքի ամեն տեսակ շահագործումը, Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության բանվորների և աշխատավորների իշխանութունը՝

ա) վերացված և հայտարարում հողի մասնավոր սեփականությունը Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում և պետական սեփականություն և ճանաչում ամբողջ հողը բոլոր ջրերով, անտառներով և ընդերքով.

բ) արտագրավում և կալվածատերերի և կրոնական հաստատությունների շարժական ու անշարժ գույքը և մշակելու համար տալիս և աշխատավորներին, նրանց կոլլեկտիվներին և խորհրդային տնտեսություններին.

գ) արտագրավում և և պետականացնում յերկաթուղիները, բանկերը և ընդհանրապես խոշոր արտագրության բոլոր միջոցները, այս ամենի կառավարությունն ու շահագործումը վերապահելով խորհրդային որդաններին կամ արտագրական միավորներին.

ԾԱՆՈԹ.— Մասնավոր նախաձեռնություն

վերապահված շրջանակը վործշվում և ընթացիք որենսդրությանը:

5. Բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների հեղափոխական դիկտատուրայի իրականացման նպատակով՝

ա) իշխանությունն ամբողջովին և բացառապես վերապահվում և բանվորներին և գյուղացիներին և նրանց ընտրած մարմիններին.

բ) շահագործող դասակարգերը զրկվում են ընդհանրապես քաղաքական իրավունքներից և հատկապես քաղաքական պաշտոնակալության իրավունքից:

6. Աշխատավորների քաղաքական դաստիարակության, մտավոր-բարոյական ազատության և դասակարգային կազմակերպության նպատակով՝

ա) յեկեղեցին անջատվում և պետությունից, վերածվելով հավատացյալների մասնավոր համայնքի և դպրոցը՝ յեկեղեցուց: Բոլոր քաղաքացիներին իրավունք և նրվում ազատորեն վարելու կրոնական և հակակրոնական պրոպագանդա: Դպրոցը դառնում և սոցիալիստական դաստիարակության որդան՝ կիրառելով արտագրական աշխատանքը, վորպես կրթության միջոց.

բ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության աշխատավորներին խոսքի ազատություն և մամուլի անկախություն իրապես ապահովելու համար՝ նրանց տրամադրվում են նյութական, տեխնիքական և արվամեն տեսակ միջոցներ.

գ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության աշխատավորներին ժողովների, միտինգների, ցույցերի և այլ համախմբումների ազատություն իրապես ապահովելու համար՝ նրանց տրամադրվում են ժողովատեղիներ, կահ-կարասիք, լուսավորություն և վառելիք.

դ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության աշխատավորներին իրապես միությունների ազատություն ապահովելու համար բանվոր դասակարգին և գյուղացիության լիապես տրվում են նյութական և այլ տեսակի իրական միջոցներ.

ե) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության աշխատավորներին դիտություն ստանալու գործն իրապես ապահովելու համար՝ բանվոր դասակարգին և գյուղացիությանը տրվում են լիակատար, բազմակողմանի և ձրի կրթության բոլոր հնարավորությունները:

7. Պաշտպանելով միջազգային սոցիալիստական հեղափոխության շահերը և բոլոր յերկրների ու ժողովուրդների աշխատավորների համերաշխության դասակարգը՝

ա) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում ապրող բոլոր օտարերկրացի աշխատավորներին տրվում է քաղաքացիության իրավունք և

բ) քաղաքական և կրոնական հալածանքի յենթակա բոլոր օտարերկրացիներին՝ ապահովություն և պաշտպանություն:

8. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետությունն ընդունելով քաղաքացիների իրավունքների հավասարությունը՝ առանց ցեղի և ազգության խտրության, հանրապետության հիմնական որենքների հակառակ է հայտարարում վորեւ առանձնաշնորհություն կամ առավելություն սահմանել կամ թույլ տալը, ինչպես նաև ազգային փոքրամասնություններին վորեւ ճնշում կամ նրանց իրավահավասարության սահմանափակում:

9. Ղեկավարվելով բանվոր դասակարգի շահերովն ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետությունը զրկում է զատ զատ անձանց և խմբերին այն իրավունքից, վոր նրանք վայելում են ի ֆուս Սոցիալիստական Հանրապետության շահերի:

10. Վերացված են համարվում Հայաստանի նախկին կառավարությունների կնքած բոլոր միջազգային պայմանագրերը վճռականորեն մերժվում է վորեւ ազգային հարձակողական քաղաքականություն հարևան յերկրների ու ժողովուրդների վերաբերմամբ, վերջ է տրվում գաղտնի դիվանագիտության և հաստատվում ու ամրապնդվում է հարևանների հետ բարեկամական դրացիություն:

11. Բանվորների և չունեվոր գյուղացիների դասակարգային հեղափոխական դիկտատուրան ապահովելու և արտաքին ու ներքին հակահեղափոխությունից պաշտպանելու նպատակով՝ կազմվում է Հայաստանի

տանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կարմիր Բանակը, բոլորի համար պարտադիր դարձնելով զինվորական ծառայությունը: Սոցիալիստական հայրենիքը զենքով պաշտպանելու պատվովոր իրավունքն ու կոչումը թողնելով միայն աշխատավորներին՝ չաշխատող տարրերի վրա դրվում են զինվորական այլ պարտականություններ:

12. Բուրժուական իրավակարգն ու արտադրությունն արժատախիլ անելու և պրոլետարիատի ու աղքատ գյուղացիության դիկտատուրան սահմանելու և պաշտպանելու համար՝ վերացվում են հակահեղափոխական նախկին կառավարություններին բոլոր որենքներն ու դատարանները և փոխարեն՝

ա) Բանվորա-Գյուղացիական իրավունքի աղբյուր ճանաչվում է Խորհրդային Որենսդրությունը, սոցիալիստական իրավահայեցողությունն է հեղափոխական խիղճը:

բ) Արդարադատության հիմք ընդունվում է միասնական ժողովրդական Դատարանը՝ հիմնված աշխատավոր մասսաների դասակարգային կազմակերպությունների վրա, միաժամանակ ճանաչելով արտակարգ արդարադատության անհրաժեշտությունը բանվորա-գյուղացիական հեղափոխության գերագույն շահերի պաշտպանության համար:

13. Բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների դասակարգային դիկտատուրան, վոր կոչումն ունի վերջ տալ կապիտալիստական հանրակարգին և հեղափոխական փոխարկմամբ իրականացնել սոցիալիզմը—վերջ է տալու նաև դասակարգերի գոյության, հետևաբար ամեն տեսակ դիկտատուրայի, այլ և քաղաքական իշխանության, վոր ծնունդ ու արտահայտությունն է դասակարգերի տիրապետության:

ՀԱՅՎԱԾ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ 2.

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ՝ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՍՈ-
ՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԻ ՅԵՎ ԽՈՐՀՐԴԱ-
ՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ-
ՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՄՏՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

14. Կապիտալիստական ողակի հանդեպ մի խոր-
հըրդային ճակատ ստեղծելու և բոլոր խորհրդային
հանրապետությունների հետ սերտ յեղբայրական աշ-
խատակցության հիման վրա սոցիալիստական շինու-
թյունը և ազգային զարգացման ազատություն-
նըն ապահովելու նպատակով՝ Հայաստանի Սոցիալիս-
տական Խորհրդային Հանրապետությունը Վրաստա-
նի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության
և Ադրբեջանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրա-
պետության հետ կազմում են Անդրկովկասյան Սո-
ցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապե-
տություն, իսկ վերջինիս միջոցով, վերպեսնրա իրա-
վահավասար մասը՝ միանում է Ռուսաստանի Սոցիա-
լիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետու-
թյան, Բելուռուսիայի Սոցիալիստական Խորհրդային
Հանրապետության, Ուկրաինայի Սոցիալիստական
Խորհրդային Հանրապետության, Թուրքմենստանի
Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության և
Ուզբեկստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրա-
պետության հետ և կազմում են մի միացյալ պետու-
թյուն՝ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-
թյունների Միություն:

ԳԼՈՒԽ 3

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԵՐԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ԻՐԱ-
ՎՈՒՆԲՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱԿԱՆ ԲԱՆԱԲԱՑԻՈՒ-
ԹՅԱՆ ՅԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԼԵԶՎԻ ՄԱՍԻՆ**

15. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային
Հանրապետության գերիշխանությունը սահմանա-
փակված է միայն Անդրկովկասյան Սոցիալիստական
Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության սահմա-
նադրությամբ (Հիմնական Որենք) Խորհրդային ու-
ցիալիստական Հանրապետությունների Միության
Սահմանադրությամբ (Հիմնական Որենք) մատնանը-
ված սահմաններով և միայն Անդրկովկասյան Սոցիա-
լիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետու-
թյան և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-
թյունների Միության իրավասության վերաբերյալ
խնդիրների նկատմամբ:

Այս սահմաններից դուրս Հայաստանի Սոցիա-
լիստական Խորհրդային Հանրապետությունն իր պե-
տական իշխանությունն իրականացնում է ինքնորի-
նաբար:

Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ
Խորհրդային Հանրապետությունը և Խորհրդային Սո-
ցիալիստական Հանրապետությունների Միությունը
պահպանում են Հայաստանի Սոցիալիստական Խոր-
հըրդային Հանրապետության գերիշխանական իրա-
վունքները:

16. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային
Հանրապետությունն իրեն իրավունք է վերապահում
ազատ դուրս գալու Անդրկովկասյան Սոցիալիստա-
կան Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության

կազմից, նույնպէս Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնից:

17. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմանները չեն կարող փոփոխութեան յենթարկվել առանց իր համաձայնութեան:

48. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության քաղաքացիների համար միութենական միասնական քաղաքացիութիւնն է սահմանվում: Հայաստանում Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության յուրաքանչյուր քաղաքացի ինքնընտանքյան Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւնների Միութեան քաղաքացի է:

19. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության պետական լեզուն հայերենն է:

20. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ազգային փոքրամասնութիւններն ազգային կուլտուրայի ազատ զարգացման և իրենց մայրենի լեզուն զործածելու իրավունք են վայելում համաձայն աշխատավոր ժողովրդի իշխանութեան հիմնական սկզբունքների:

ՀԱՏՎԱԾ ՅԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԻՆՎԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

21. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության իրավասութեանը, հանձին իր գերագույն մարմինների, այն է՝ Բանվորների, Գյուղացիների և Կարմիր Ձինվորների Պատգամավորական Խորհուրդների Համագումարի և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի, յենթակա յեն՝

ա) Սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքների հաստատութիւնը, լրացումն ու փոփոխութիւնը:

բ) Ներքին քաղաքականութեան ընդհանուր գեղավարութիւնը:

գ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության կազմի մեջ այլ հանրապետութիւններ ընդունելը, Հանրապետության սահմանների վերջումն ու փոփոխութիւնը, այլև նրա մասերի, նաև Հանրապետությանը պատկանող իրավունքների ոտարացումը:

դ) Հանրապետութեան ընդհանուր վարչական բաժանումը և վարչական միավորների ներքին վերաբաժանումները:

ե) Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան իշխանութեան գերագույն մարմինների սահմանած միութենական ժողովրդական տնտեսութեան հիմունքների և ծրագրի իրագործումը՝ Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում, Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական տնտեսութեան ընդհանուր ծրագրի սահմանները:

զ) Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան կողմից Հայաստանի տնտեսից վերջնիս սահմաններում գտնվող ձեռնարկութիւնների վերաբերմամբ կնքվելիք կոնցեսիոն պայմանագրերի նախնական քննութիւնը: Հանրապետական նշանակութիւն ունեցող կոնցեսիոն պայմանագրերի հաստատութիւնը:

ը) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության բյուջեի սահմանումը:

թ) Միութենական և ֆեդերատիվ որոշուած իրավունքների հարկեր ու տուրքեր սահմանելը:

ժ) Միութենական որենսդրության հիման վրա Դատարանակազմության, Դատավարության և Քաղաքացիական ու Քրեական Որենսդրության սահմանումը.

ի) Միութենական որենսդրության հիման վրա քաղաքացիության իրավունք տալը և այդ իրավունքից զրկելը, այլև այդ առթիվ վորոշումներ հրատարակելը Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում.

լ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության դատական ու վարչական մարմինների կողմից դատապարտվածներին ընդհանուր ու մասնակի ներում, նաև նախկին վիճակի մեջ հաստատելը.

խ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության վճակագրության կազմակերպելը,

ծ) Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության իշխանության գերագույն մարմինների թույլատվությամբ արտաքին և ներքին փոխառություն կնքելը.

կ) Միութենական և ֆեդերատիվ ընդհանուր սկզբունքների հիման վրա Որենսդրություն սահմանելը հողաշինարարության, հողագտագործման, այլև անտառների, ջրերի և յերկրի ընդերքի ոգտագործման վերաբերմամբ.

հ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում ժողովրդական լուսավորության և ժողովրդական առողջապահության սկզբունքների և ընդհանուր ծրագիր սահմանելը.

ձ) Միութենական և ֆեդերատիվ հիմնական որենքների հիման վրա աշխատանքի որենսդրության սահմանումը.

դ) Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության իշխանության բոլոր մարմիններին սույն Սահմանադրությունը խախտող վորոշումներ վերացումը և Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության ժողովրդական կոմիտեների Խորհուրդների գեկրիտների և վորոշումների դեմ Անդրկենտգործկոմի Նախագահությանը բողոք տալը.

ճ) Ընդհանրապես այն բոլոր խնդիրները, վորոնք հիշատակված են սույն Սահմանադրության մեջ կամ վորոնց լուծումը Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարը և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իրենց իրավասության յենթակա կը ճանաչեն:

22. Բացառապես Հայաստանի Խորհուրդները Համագումարի իրավասությանն և պատկանում Սահմանադրության հիմնական սկզբունքների հաստատությունը, լրացումն ու փոփոխությունը:

ՀԱՏՎԱԾ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ

Գ Լ Ո Ւ Խ 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ, ԳՅՈՒՂԱՑԻՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿԱՐՄԻՐ ԶԻՆՎՈՐՆԵՐԻ ՊԱՏԳՍՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

23. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության իշխանության գերագույն մարմինն է՝ Հայաստանի Բանվորների, Գյուղացիների և Կարմիր Ձինվորների Պատգամավորական Խորհուրդների Համագումարը, իսկ Խորհուրդների յիջանկյալ ժամանակաշրջանում՝ Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն:

24. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Խորհուրդների Համագումարը կազմվում է Քաղաքային Խորհուրդների քաղաքատեղ բնակավայրերի Խորհուրդների ներկայացուցիչներից 600 ընտրողին մի պատգամավորի և Խորհուրդների գավառային համագումարների ներկայացուցիչներից՝ 3.000 բնակչին մի պատգամավորի հաշվով:

Հայաստանի Խորհուրդների Համագումարի պատգամավորներն ընտրվում են Խորհուրդների գավառային համագումարներում:

25. Հայաստանի Խորհուրդների հերթական համագումարը հրավիրում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն տարին մեկ անգամ:

26. Հայաստանի Խորհուրդների արտակարգ համագումարը հրավիրում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իր վորոշմամբ կամ Հանրապետության բնակչության մեկ հինգերորդից փոչ պակաս մասն ընդգրկող վայրերի Խորհուրդների Համագումարների պահանջմամբ:

27. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյին իրավունք է վերապահվում արգելադրել արտակարգ հանգամանքներում հետաձգելու Խորհուրդների Համագումար հրավիրելը:

Գ Լ Ո Ի Խ 6

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱ- ԴԻՐ ԿՈՄԻՏԵՆ

28. Խորհուրդների Համագումարների միջանկյալ ժամանակաշրջանում Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության իշխանության գերագույն մարմինն է Հայաստանի Բանվորների, Գյուղացիների և Կարմիր Ձինվորների Պատգամավորական

Խորհուրդների Համագումարի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն:

29. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն գերագույն որոշադիր, տնորեն և վերահսկիչ մարմինն է:

30. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն, վոր բաղկացած է 90 անդամից և 43 փոխանդամից, ընտրվում է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Խորհուրդների Համագումարի կողմից:

31. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն պատասխանատու է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Խորհուրդների Համագումարի առաջ:

32. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Բանվորա-Գյուղացիական Կառավարության գործունեությանն ընդհանուր ուղղությունն է տալիս և վորոշում է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահության և Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհրդի գործունեության շրջանակը:

33. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն հրատարակում է զեկրետներ, կարգադրություններ, հետևում է, վոր գործադրվեն Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության, այլև Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության Մահմանդությունները և Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության, Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և խոր-

հրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան Խորհուրդների Համագումարների և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեների բոլոր վորոշումները Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության սահմաններում:

34. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն քննում և հաստատում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութեան, Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի, Ժողովրդական Կոմիսարների, այլ և ժողովրդատնտեսին հավասարեցրած այլ մարմիններից ստացվող դեկրետների և վորոշումների նախագծերը և այլ առաջարկությունները:

35. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի, նրա Նախագահութեան, Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի դեկրետները, վորոշումները և կարգադրությունները հրատարակվում են հայերեն, ռուսերեն և թուրքերեն լեզուներով:

36. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի նստաշրջանները գումարում են Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութեանը տարեկան յերեք անգամ:

37. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի արտակարգ նստաշրջանները գումարվում են Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութեան վորոշմամբ կամ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի անդամների մեկ յերրորդ պահանջմամբ:

38. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն իր գործունեւթեան տեղեկագիրը և ընդհանուր քաղաքականութեան առանձին խնդիրների վերաբերյալ պեկուցումները ներկայացնում և Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Բանվորների, Գյուղացիների և Կարմիր Ձիւվորների Պատգամավորական Խորհուրդների Համագումարին:

39. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն ընտրում է Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութեան, բաղկացած 11 անդամից (վորոնց թււմ՝ նախագահ, նախագահի տեղակալ, մի քաղաքացի) և 4 փոխ անդամից:

40. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի նիստերում բոլոր խնդիրները վճռվում են բաց քվեարկութեամբ, ձայների մեծամասնութեամբ: Անունանական Գործադիր Կոմիտեյի վոչ պակաս քան 10 անդամի գրավոր առաջարկի հիման վրա:

41. Հայաստանի Սոցիալիստական Հանրապետության կառավարչական գործերի ընդհանուր ղեկավարութեան համար Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն կազմում է Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ, ալլև կառավարչութեան առանձին ճյուղերը ղեկավարելու համար հիմնում է առանձին Ժողովրդական Կոմիսարիատներ ու ալլ մարմիններ:

Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն նշանակում և երձակում է պաշտոնից թե Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի առանձին անդամներին և թե Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի ամբողջ կազմը, ալլև նշանակում և Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի Նախագահ և Նախագահի տեղակալներ:

ԳԼՈՒԽ 7.

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԵՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

42. Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի նստաշրջանների միջանկյալ ժամանակաշրջան

նում Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը հանդիսանում է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան իշխանութեան որենսդիր, գործադիր և անորեն բաբձրագույն մարմինը:

43. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը հետևում է, վոր իշխանութեան բոլոր մարմիններն իրենց գործունեւութեան ընթացքում ղեկավարվեն Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան, Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետութեան և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան սահմանադրութիւններով և ի կառարած են Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան, Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան Խորհուրդների Համագումարների և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեների բոլոր վորոշումները:

44. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը լուծումն է առիւթ թէ Կենտրոնական մարմինների իրար մեջ և թէ Կենտրոնական ու գաղաւթական իշխանութիւնները միջև ծագած վեճերին:

45. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը քննութեան է առնում ներում շնորհելու, Կարմիր Դրոշի շքանշանով պարգեւատրելու խնդիրները և պարգեւատրում է Աշխատանքի Դրոշի շքանշանով:

46. Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնն իրավունք ունի կասեցնելու և վերացնելու Հայաստանի Սոց. Խորհրդային Հանրապետութեան Ժողով գական Կոմիտեների Խորհրդի և Ժողովրդական Կոմիտեի անների վորոշումները:

47. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնն իրավունք ունի վերացնելու Խոր-

հուրդների ստորագրած համագումարների և գործադիր Կոմիտեների վորոշումները:

48. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը նշանակում և հետ է կանչում Ժողովրդական Կոմիտեներին և նրանց անդակաւներին, ներկայացնելով Ժողովրդական Կոմիտեների հարցը Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի առաջիկա նշանաշխանին ի հաստատութիւն:

49. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնն իր գործունեւութեան համար հաշվետու լի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի առաջ:

50. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը հրատարակում է դեկրետներ, վորոշումներ և կարգադրութիւններ, հաստատում է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիտեին, Խորհրդի, Ժողովրդական Կոմիտեի աններին, իշխանութեան կենտրոնական ալ մարմինների և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի անդամների ներկայացրած դեկրետները և վորոշումների նախագծերը:

51. Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը բողոքներ է առիւթ Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհրդի դեկրետներին և վորոշումներին դեմ Անդրկովկասյան Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութեանը:

Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի և նրա Նախագահութեան բողոքները չեն կասեցնում բողոքարկված դեկրետներին և վորոշումներին կատարումը:

ԳԼՈՒԽ 8.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

52. Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհուրդը Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի գործադիր և կարգադիր մարմինն է:

53. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն կազմում և ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ հետևյալ կազմով.

Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի Նախագահ,

Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի Նախագահի տեղակալներ,

Ժողովրդական Տնտեսության Խորհրդի Նախագահ,

Հողագործության ժողովրդական Կոմիսար,

Աշխատանքի ժողովրդական Կոմիսար,

Ֆինանսների ժողովրդական Կոմիսար,

Ներքին Գործերի ժողովրդական Կոմիսար,

Արդարադատության ժողովրդական Կոմիսար,

Լուսավորության ժողովրդական Կոմիսար,

Առողջապահության ժողովրդական Կոմիսար,

Սոցիալական Ապահովության ժողովրդական Կոմիսար,

Բանվորագյուղացիական Տեսչության ժողովրդական Կոմիսար, այլ և խորհրդակցական կամ վճռական ձայնի իրավունքով, Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Նախագահության վորոշմամբ, Անդրկովկասի Ներքին առևտրի ժողովրդական Կոմիսարի Լիազուրը և Հայաստանի Արտակարգ Հանձնաժողովի Նախագահը:

54. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի կողմից նրան վերադրված իրավունքների սահմաններում, Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի Կանոնադրության հիման վրա, հրատարակում և ղեկընթանի և վորոշումներ, վոր պարտադիր

են Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Խորհրդի հանրապետության սահմաններում:

55. Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի այն բոլոր ղեկընթանի և վորոշումների նախագծերը, վոր հանրապետական նշանակություն և ընդհանուր քաղաքական կարևորություն ունեն, ներկայացվում են Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեին ի քննություն և ի հաստատություն:

56. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի վորոշումներն ու կարգադրությունները կարող են կասեցնել և վերացնել Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն և նրա Նախագահությունը:

57. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդն իր վորջ գործունեության համար պատասխանատու լի Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի և նրա Նախագահության առաջ:

58. Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը քննում և այն ղեկընթանի և վորոշումների նախագծերը, վոր ներկայացնում են թե՛ Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական Կոմիսարիատները և թե՛ Կոմիսարիատներին հովասարեցրած կենտրոնական այլ մարմինները, ինչպես նաև Գավառային Գործադիր Կոմիտեները:

59. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի ռազմեր կազմվում և Տնտեսական Խորհրդակցություն, վորպես Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության տնտեսական քաղաքականությանն ուղղություն տվող և տնտեսական Կոմիսարիատներին և պետական այլ տնտեսական որգանների աշխատանքների ղեկավար մարմին:

ԳԼՈՒԽ 9.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍՆ- ՐԻԱՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.

60. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի իրավասության շրջանակի մեջ մանող կառավարության առանձին ճյուղերի տնտիշական ղեկավարության համար կազմվում է 10 Ժողովրդական Կոմիսարիատ, վոր հիշատակված են Սահմանադրության 53-րդ հոդվածի մեջ և գործում են Ժողովրդական Կոմիսարիատների Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի հաստատած կանոնադրությունների հիման վրա:

61. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարիատներն Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության նկատմամբ բաժանվում են՝

- ա) Միացյալ Կոմիսարիատներին, այն է՝
Աշխատանքի Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Բանվորա-Գյուղացիական Տեսչության Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Ֆինանսների Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Ժողովրդական Տնտեսության Խորհուրդ.
- բ) Վոչ միացյալ Կոմիսարիատներին, այն է՝
Ներքին Գործերի Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Հողագործության Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Լուսավորության Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Արդարադատության Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Առողջապահության Ժողովրդական Կոմիսարիատ,
Սոցիալական Ապահովության Ժողովրդական Կոմիսարիատ:

62. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարիատները պետք են կանգնած Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի տնտեսները՝ Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարները:

63. Յուրաքանչյուր Ժողովրդական Կոմիսարին առընթեր էր նախագահությամբ կազմվում է կոլեգիա, վորի անդամներին նշանակում է հետ է կոչում Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը:

64. Ժողովրդական Կոմիսարն իրավունք ունի միանձնաբար վորոշումներ անելու Կոմիսարիատի իրավասության վերաբերյալ բոլոր խնդիրների նկատմամբ, այդ մասին անդեկացնելով կոլեգիային:

Այն դեպքում, լերը կոլեգիան կամ նրա առանձին անդամները համաձայն չեն կոմիսարի այս կամ այն վորոշմանը, կարող են բողոքել Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին, առանց կասեցնելու վորոշումները կատարումը:

65. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարները պատասխանատու չեն Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի, Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի և նրա նախագահության առաջ:

66. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարները կարող են կասեցնել և վերացնել Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն, նրա նախագահությունը և Ժողովրդական Կոմիսարներին Խորհուրդը:

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.

67. Տվյալ տերրիտորիայի—գավառի ու գավառակի սահմաններում բարձրագույն իշխանությունն իր իրավասության շրջանում խորհուրդների համագումարն է:

68. Խորհուրդների գավառային ու գավառակային համագումարներին մասնակցում են տվյալ վարչական միավորի սահմաններում գտնվող բոլոր խորհուրդների ներկայացուցիչները:

69. Խորհուրդների համագումարները կազմվում են՝

ա) Գավառայինները—քաղաքների և քաղաքատեղավայրերի խորհուրդների և գյուղական խորհուրդների ներկայացուցիչներից՝ հետևյալ հաշվով. քաղաքների և քաղաքատեղավայրերի խորհուրդներից 200 ընտրողին մի պատգամավոր և խորհուրդների գավառակային համագումարներից՝ բնակչության 1.000 հոգուն մի պատգամավոր, բացի վոչ ավելի, քան 300 պատգամավոր ամբողջ գավառի համար:

բ) Գավառակայինները — գավառակի սահմաններում յեղած բոլոր խորհուրդների ներկայացուցիչներից՝ հետևյալ հաշվով. 300 բնակչին մի պատգամավոր, բացի վոչ ավելի քան 150 պատգամավոր ամբողջ գավառակի համար:

ՄԱՆՈԹ.—Բացառիկ դեպքերում հանարոնական Գործադիր Կոմիտեին իրավունք է վերապահվում վերոյ վայրերի համար փոխելու սույն հոդվածով սահմանված ներկայացուցչության նորմաները՝ տեղական պայմանների համեմատ:

70. Խորհուրդների համագումարները լինում են հերթական և արտակարգ: Խորհուրդների հերթական

համագումարները հրավիրվում են տարին մեկ անգամ: Խորհուրդների արտակարգ համագումարները հրավիրվում են՝

ա) խորհուրդների վերադաս համագումարները կամ նրանց Գործադիր Կոմիտեների առաջարկությամբ:

բ) համագումարների վայրի համապատասխան Գործադիր Կոմիտեների կողմից թե նրանց նախաձեռնությամբ և թե տվյալ շրջանի բնակչության վոչ պակաս քան մի յեքուրդ մասն ընդգրկող խորհուրդների պահանջմամբ:

71. Խորհուրդների համագումարներն ընտրում են իրենց գործադիր մարմինները—Գործադիր Կոմիտեները, վորոնց անդամների թիվը լուրջաքանչյուր վարչական միավորի խորհուրդների համագումարի համար սահմանվում է հենարոնական Գործադիր Կոմիտեի կամ նրա նախագահության վորշումներով:

Բ. ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

72. Գործադիր Կոմիտեներ ընտրում են խորհուրդների համագումարները: Գործադիր Կոմիտեները համագումարների միջանկյալ ժամանակ շրջանում համապատասխան տերրիտորիայի սահմաններում իշխանություն ընդհանրապես մարմինն են հանգիստում, պատասխանատու չեն իրենց ընտրող համագումարների առջև և լենթարկվում են վերադաս Գործադիր Կոմիտեին, հենարոնական Գործադիր Կոմիտեին և Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհրդին:

73. Համապատասխան տերրիտորիան կառավարում և կենարոնական իշխանություն վորշումներն ու ղեկրեաները ի կատար ածելու ամբողջ ընթացիկ աշխատանքի ղեկավարության համար Գործադիր Կոմիտեներն ընտրում են նախագահություն, վորի անդամների թիվը լուրջաքանչյուր վարչական միավորի հա-

մար վորոշումն և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն կամ նրա Նախագահութիւնը:

74. Գործադիր Կոմիտեների նիստերի միջանկյալ ժամանակաշրջանում Գործադիր Կոմիտեների նախագահութիւնները վայելում են նրանց իրավունքները և պատասխանատու լին Գործադիր Կոմիտեների առաջ:

75. Տեղական իշխանութիւն իրավասութիւն վերաբերյալ ամբողջ աշխատանքը և Կենտրոնական իշխանութիւն վորոշումները կատարելու համար դավառային գործադիր Կոմիտեները կազմակերպում են բաժիններ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի կամ նրա Նախագահութիւն սահմանած հիմունքներով:

Գավառային Գործադիր Կոմիտեների գոյութիւնն ունեցող բաժինների վերացումը կամ միացումը, այլ և նոր բաժիններ կազմակերպելը տեղի յե ունենում ժողովրդական Կոմիտեների Խորհրդի վորոշմամբ և հաստատվում և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի կամ նրա Նախագահութիւն կողմից:

ՄԱՆՈԹ.— Գավառական Գործադիր Կոմիտեները կարող են բաժիններ կամ բաժանմունքներ ունենալ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի կամ նրա Նախագահութիւն թույլտվութամբ:

76. Գավառային Գործադիր Կոմիտեների բաժինները լինթարկվում են Գավառային Գործադիր Կոմիտեներին ու նրանց Նախագահութիւններին և պարտավոր են կատարել Գործադիր Կոմիտեի և նրա Նախագահութիւն բոլոր առաջարկներն ու հանձնարարութիւնները. նմանապես Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն համապատասխան ժողովրդական Կոմիտեի անդամների առաջարկութիւններն ու հանձնարարութիւնները:

Գ. ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

77. Պատգամավորներ խորհուրդները կազմվում են.

ա) 1.000 հոգի բնակչութիւն ունեցող քաղաքներում՝ 15 ընտրողին մի պատգամավոր, 3.000-ից մինչև 5.000 ընտրողին մի պատգամավոր, 5.000-ից մինչև 10.000-ը՝ 50 ընտրողին մի պատգամավոր, 10.000-ից մինչև 15.000-ը՝ 60 ընտրողին մի պատգամավոր, 15.000-ից մինչև 20.000-ը՝ 70 ընտրողին մի պատգամավոր, 20.000-ից մինչև 25.000-ը՝ 75 ընտրողին մի պատգամավոր և 25.000-ից մինչև 50.000-ը և ավելի բնակիչ ունեցող քաղաքներում՝ 100 ընտրողին մի պատգամավոր, բայց քաղաքների խորհուրդների պատգամավորների թիվը պիտի լինի առնվազն 25 և առ առավել 300.

բ) Գյուղերում 50 բնակչին մի պատգամավորի հաշվով, բայց գյուղի խորհրդի անդամների թիվը պիտի լինի առնվազն 7 և առ առավել 50

ՄԱՆՈԹ. 300-ից ավելա բնակիչ ունեցող գյուղերը մասնակցում են հարևան գյուղի Գյուղական Խորհրդի ընտրութիւնը: 50-ից մինչև 100 բնակիչ ունեցող գյուղերի համար, այլև այն գյուղերի, վոր հարևան գյուղի հետ միասին մի ընդհանուր խորհուրդ ունեննշանակվում և ավելի քչողի հետ կապ ունեցող գյուղական Խորհրդի լիազոր, վոր անդամ և հանդիսանում այն Խորհրդի, վորին վերաբերում և ավելի գյուղը:

78. Պատգամավորների խորհուրդները քաղաքներում ընթացիկ աշխատանքի համար իրենց միջից գործադիր մարմին են ընտրում Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի կամ նրա Նախագահութիւն սահմանած հիմունքներով:

79. Գյուղական խորհրդին առըթեր կարող և գործադիր մարմին ստեղծվել՝ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի կամ նրա Նախագահութիւն սահմանած հիմունքներով:

80. Պատգամավորների խորհուրդները գումարում ե կամ Գործադիր Կոմիտեն կամ Խորհրդի նախագահը թե իր նախաձեռնությամբ և թե խորհրդի վոչ պակաս քան կիսի պահանջմամբ:

81. Պատգամավորների խորհուրդների անդամները պարտավոր են կանոնավոր կերպով հաշիվ առնել իրենց ընտրողներին:

Դ. ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՆՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՏԵՍ- ՉՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

82. Խորհրդային իշխանության գավառային և գավառակային մարմինների Գործադիր Կոմիտեների և նրանց Նախագահությունների, այլև պատգամավորների խորհուրդների անելիքներն են իրենց տերիտորիայի սահմաններում՝

ա) կուլտուրական և տնտեսական բարգաձմաման համար միջոցներ ձեռք առնել:

բ) տեղական բյուջեների քննությունն ու հաստատությունը:

գ) խորհրդային իշխանության համապատասխան բարձրագույն մարմինների վերոշումների գործադրությունը:

դ) տեղական նշանակություն ունեցող խնդիրների լուծումը:

ե) խորհրդային մարմինների գործունեության միացումը:

զ) հեղափոխական որինակամության ապահովումն ու պետական իրավակարգի և հասարակական ազահովության պաշտպանությունը:

ը) համապետական նշանակություն ունեցող խնդիրների քննությունը թե իրենց նախաձեռնությամբ և թե վերադաս Գործադիր Կոմիտեների առաջարկությամբ:

83. Խորհուրդների համագումարներն ու նրանց Գործադիր Կոմիտեները վերահսկողություն ունեն տե-

ղական ստորադաս խորհուրդների և նրանց գործադիր մարմինների գործունեության վրա:

Տեղական համագումարների վերոշումները կարող են բեկանել միայն վերադաս համագումարներն ու նրանց գործադիր կոմիտեները, Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն կամ Նախագահությունը:

Գործադիր Կոմիտեների և նրանց Նախագահությունների վերոշումները կարող են բեկանել նրանց ընտրող համագումարները, այլև վերադաս համագումարները, վերադաս գործադիր կոմիտեները, նրանց Նախագահությունները, Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն, նրա Նախագահությունը և Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհուրդը:

84. Գավառային Գործադիր Կոմիտեները միայն բացառիկ դեպքերում իրավունք ունեն իրենց պատասխանատվությամբ կասեցնելու Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիտեների կարգադրությունների իրադրոծումը՝ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի վերոշած կարգադրությամբ այդ կարգադրություններն անհապառի կերպով չեն համապատասխանում Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի և Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհուրդի վերոշումներին:

ՀԱՏՎԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ 11.

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ա. ԸՆՏՐԵԼՈՒ ՅԵՎ ԸՆՏՐՎԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

85. Խորհուրդների համար ընտրելու և ընտրվելու իրավունք ունեն, առանց սեռի, գավառական, ցեղի, ազգության, նստակեցության և այլն խաբուության, Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային

Հանրապետութիւն՝ մինչև ընտրութեան օրը 18 տարին լրացած հասակը քաղաքացիները՝

ա) Բոլոր արատադրական և հանրագումար աշխատանքով ապրուստի միջոցներ ձեռք բերողները, այլև տնային տնտեսութեամբ նրանց արատադրական աշխատանքի հնարավորութիւն ընձեռողները.

բ) Բանվորա-Գյուղացիական Կարմիր Բանակի և Կարմիր Նավատորմի կարմիր զինվորներն ու կարմիր նավազնե-ը.

գ) Սուլին հողվածի «ա» և «բ» կետերում հիշված կառնգործների քաղաքացիները, վրոնք վորհե չափով կորցրել են իրենց աշխատունակութիւնը:

ՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.—Հայաստանի Սոցիա-

լիստական Խորհրդային Հանրապետութեան սահմաններում ընտրելու և ընտրվելու իրավունք են վաւելում բոլոր Խորհրդային Հանրապետութիւնների քաղաքացիները և այն ոտարեկրոցիները, վորոնք հիշատակված են Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան Սահմանադրութեան հոդ. 7 «ա» կետում:

86. Ձեռն ընտրում և չեռն կարող ընտրվել, նույնիսկ լիթե վերոհիշյալ կառնգործներից մեկին են զատկանում՝

ա) շահագործողները և զարձու աշխատանք շահագործողները.

բ) անաշխատ հասուլթով ապրողները, որինակ՝ քրամազլիսի առկոսներով, ձեռնարկութիւնների լիկամուտներով, գուլքից ստացվող հասուլթով և այլն.

գ) մասնավոր առևտրականները և առևտրական միջնորդները.

դ) բոլոր դավանութիւնների և աղանդների կուսակրոններն ու կրոնական պաշտամունքների հոգևոր աղատավորները, վորոնց համար այդ զբաղմունքն արհեստ է.

ե) նախկին վոստիկանութեան, ժանդարմական վարչութեան և զանորդական բաժանունքների զաւտաններն ու զործակալները, Ռուսաստանի նախկին թագավորական տան տնդամները, այլև վոստիկանութեան, ժանդարմների և զառաժիչ մարմինների զործունելութիւնը զեկավարող անձինք և խմբապետները.

զ) սահմանված կարգով հոգեկան հիվանդ և խելազար ճանաչվածները.

ը) շահախնդրութեան նպատակով գործված և արատավորող հանցանքների համար դատապարտվածները՝ որինքով կամ դատաւճառով սահմանված ժամանակի ընթացքում:

Բ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

87. Ընտրութիւնները կատարվում են տեղական խորհուրդների կամ նրանց զործադիր կոմիտեների վորոշված օրերը:

88. Ընտրութիւնների ընթացքի և արդունքների մասին արձանագրութիւն և կազմվում ընտրական հանձնաժողովի անդամների ստորագրութեամբ:

89. Ընտրութիւնների կարգը, նմանապես Արհեստակցական Միութիւնների և բանվորական այլ կազմակերպութիւնների մասնակցութիւնն ընտրութիւններին՝ վորոշում և Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն կամ նրա նախագահութիւնը:

Գ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՅԵՎ ԲԵԿՄԱՆ ՅԵՎ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻՆ ԷՆՏ ԿՈՉԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

90. Խորհուրդների ընտրութեան կանոնավորութիւնն ստուգում են ընտրական հանձնաժողովները, իսկ Խորհուրդների համագումարների զառաքամավոր ներքին իրադրութեանց կանոնավորութիւնն ստուգում են մանդատային հանձնաժողովները:

91. Ամբողջ ընտրութեան անկանոնութեան զեղ-

քում՝ ընտրութեան բեկման խնդիրը վճռում է խորհրդային իշխանութեան ըստ կարգի վերադառնալու մարմինը: Խորհրդային ընտրութիւնները բեկման վերաբերմամբ բարձրագոյն մարմինն է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն և նրա նախագահութիւնը:

92. Խորհրդի պաշտօնավոր ընտրողներն իրավունք ունեն ամեն ժամանակ հետ կոչելու նրան և նոր ընտրութիւն կատարելու:

ՀԱՏՎԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Գլուխ 12.

ԲՅՈՒԴՁԵՅԻ ԻՐԱՎՈՒՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

93 Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային հանրապետութեան ամբողջ պետական լեւումուքը մոծովում է համապետական բյուջէի մէջ:

94. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան բյուջէն, վորպէս մի բաղադրիչ մասն, մտնում է Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետութեան և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան միասնական պետական բյուջէի մէջ Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Խորհրդային Ֆեդերատիվ Հանրապետութեան և Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան Սահմանադրութիւնների և համապատասխան որենսդրութեան կարգով հրատարակվող կանոնների համաձայն:

95. Ժախքերի, ուրիշ Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան սահմաններում համաքով հասույթների բաշխումը, նմանապէս Միութեան, Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետութեան և Հայաստանի

նի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան լեւումուքը կազմելը սահմանվում են ունեւա Միութեան, Որենսդրութեան կարգով:

96. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան բյուջէն քննում է Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհուրդը, հաստատում է Հայաստանի Սոցիալական Խորհրդային Հանրապետութեան Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն, և ապա այդ բյուջէն ուղարկվում է Անդրկովկասի Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետութեան որենսդիր մարմիններին՝ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան Սահմանադրութեան կարգով Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան պետական միասնական բյուջէի մէջ մուծելու համար:

97. Պետական գանձարանի միջոցներից վոչ մի ծախք չի կարելի անել առանց համապատասխան վարկ սահմանելու պետական լեւումուքի մէջ կամ առանց Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային հանրապետութեան որենսդիր մարմինների հատուկ վորոշման այդ մասին:

98. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան լեւումուքի մէջ նշանակված բոլոր ծախքերն արվում են իրենց անմիջական նպատակի համար նախահաշվի ստորաբաժանումների սահմաններում:

99. Բոլոր տեղական հասույթներն ու բոլոր տեղական ծախքերը միացվում են տեղական բյուջէներին մէջ՝ Միութեան և Հանրապետական Որենսդրութեան կարգով:

100. Տեղական բյուջէները քննում և հաստատում են խորհուրդների համապատասխան համագումարները կամ պատշաճ դեպքերում գործադիր կոմիտեները՝ Հա-

յաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության համապատասխան կենտրոնական մարմինների ընդհանուր վերահսկողության տակ:

101. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության բյուրջի կառավարման տեղեկագիրը հաստատում է Հայաստանի Սոցիալական Խորհրդային Հանրապետության կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն:

102. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության, Անդրկովկասի Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ Խորհրդային Հանրապետության և Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության Որենսդրության կարգով այդ որենսդրության համաձայն տեղական միջոցներին վերաբերյալ ծախքերն հոգալու համար՝ տեղական բյուրջներին մուտքի հարկային և վոչ հարկային աղբյուրներ են վերապահվում:

ՀԱՏՎԱԾ ՅՈԹԵՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ 13.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԶԻՆԱՆԻՇՆ ՈՒ ԴՐՈՇԱԿԸ

103. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության պետական գինանիշն է Մեծ և Փոքր Մասիսներից վեր ծագող արեգակի ճառագայթների մեջ մուրճ և մանգաղ միմյանց վրա խաչաձև, կոթերը դեպի վայր, սաորոտում՝ խաղողի վորթ վողկուղով ու տերևներով, աջ ու ձախ կողմերից՝ ցորենի հասկեր և ալեի բարձր՝ ձիթենու ճյուղեր: Զինանշի կրկնակի շրջագծերի արանքում մակագրված է «Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետություն» և «Գրողնաբաններ բոլոր լեզուների, միացեք»:

104. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության պետական դրոշակն է կարմիր(ալ) գույնի կտոր, վորի ձախակողմյան վերին անկյունում, կոթի մոտ, զետեղված են վոսկեգույն տառեր «ՀՍԽՀ»:

105. Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետության մայրաքաղաքն է Յերևան քաղաքը:

Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Նախագահ
Ա. ԿԱՐՆԻՆԱՆ

Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի Բարտուղաբ
Հ. ՏՍՏՅՆ

«Ազգային գրադարան

NL0219096

34.569

416 30 407.